

D'ON BUFA EL VENT? ELS PENELLS.

I. INTRODUCCIÓ

El Penell, que també pot rebre els noms de Girell, Gallet o Banderola, és una estructura composta d'un element rotatiu sobre un eix vertical, que permet que es mogui per la força del vent, marcant així la seva direcció, la qual ve donada pels quatre punts cardinals que figuren a la base del penell: N-S-E-O (també indicat com W).

El penell rep el nom de *veleta* en castellà, de *girouette* en francès, de *banderuola* en italià, de *weathercock* (lit. "gall del temps") en anglès i de *wetterfahne* (lit. "bandera del temps") en alemany.

A falta de brúixola, els quatre punts cardinals també es poden determinar d'una manera molt simple, sabent que la sortida del sol és sempre a l'Est o Orient (d'aquí la paraula orientar-se), i que la posta de sol és sempre al contrari, a l'Oest (*West*, en anglès i *Westen* en alemany). De manera que si ens posem de cara a la sortida del sol amb els braços en creu, l'Oest el tindrem a l'esquena, mentre que el braç esquerre ens assenyalarà el Nord (N), i el braç dret, el Sud (S). Antigament, quan la navegació es feia a vela, la Rosa dels Vents era molt important, ja que indicava els vuit vents principals per la navegació.

II. HISTÒRIA I PENELLS DE MONUMENTS CONEGUTS.

Tenim notícies del més antic penell, construït l'any 48 a.C., quan el grec Andrònic de Cirro va edificar, a l'àgora d'Atenes, una torre octogonal de marbre, de 12 m. d'alçada i 8 m. de diàmetre, coneguda com la *Torre dels Vents*. Es tractava d'un *horologion* o rellotge de sol, rematat per un penell en forma de tritó de bronze que girava i indicava el vent dominant (foto a la dreta).

També hi ha referències de penells a Grècia i Roma, en representació de Bòrees (mitològicament, el déu del vent fred del nord), de Èol (fill de Hípotes, a qui Zeus havia donat el poder de controlar els vents), i d'Hermes (Mercuri, pels romans, déu del comerç i dels viatgers).

La raó del perquè hi ha tanta abundància de penells amb figura de galls, dalt el campanar de les esglésies, no se sap de cert, i corren moltes versions. La més estesa és la que explica que el papa Nicolás I ordenà que possessin un gall a la part més alta dels temples, per simbolitzar les negacions que Sant Pere va fer de Jesús al capvespre del Dijous Sant.

Dins del capítol de penells de monuments històrics, n'hi ha molts que han esdevingut famosos i fins i tot han donat nom als monuments en els que es troben. Un dels casos més coneguts és el *giraldillo*, penell col·locat al cim del minaret de l'antiga mesquita de Sevilla del segle XII. Aquesta torre va ser reconvertida, després de la reconquesta cristiana, en el Campanar de la Catedral de Sevilla. El *giraldillo* és una escultura en forma de dona, que representa la Fe i el triomf del cristianisme sobre el món musulmà. Va ser fosa en coure per Bartolomé Morel entre 1566 i 1568. El 1997 l'original (foto inferior) fou substituït per una còpia en bronze.

L'estàtua, de més de 3,5 metres d'alçada pesa 128 quilos, i va ser la seva capacitat de girar segons la direcció del vent el que va fer que se'l conegués com *giraldillo* i aquest és el que li ha donat el seu conegut nom a la "La Giralda".

També existeix una *giraldilla* a l'Havana, realitzada el 1632 per l'escultor cubà Jerónimo Martín Pinzón, que corona la torre del campanar del castell de la *Real Fuerza en La Habana* (foto dreta). Aquesta

giraldilla representa doña Isabel de Bobadilla, esposa d'Hernando de Soto i primera governadora de l'illa. Ell va partir al front d'una flota a explorar la Florida. Conta la llegenda que des d'aquell dia, ella es passava hores senceres en el cim del castell, a l'espera de veure arribar la nau del seu espòs. Soto mai regressà, doncs morí al riu Mississipí el 30 de juny de 1540.

A sobre d'aquestes línies, es pot veure amb detall el penell en forma de gall, que durant segles va coronar el campanar romànic de la *Colegiata de San Isidoro* de Lleó.

A Catalunya també tenim giravoltells força coneguts, com és el cas de la figura de l'àngel de Tobies, que corona el campanar de l'església de Sant Salvador del Vendrell (dreta) des del 1784. És una figura barroca feta de planxa de coure, de 2'75 metres d'alçada i un pes de 140 quilos, obra del plater local Josep Romeu (foto inferior). Amb el dit i el braç estirat assenyalava la direcció del vent. La base mòbil sobre coixinets li permet girar i funcionar como penell, i també actua com parallams.

A casa nostra, al Monestir de San Cugat del Vallès, hi tenim, com a penell, el gall més singular de tots, un gall que va cantar. Explica la llegenda que a la nit de Nadal de l'any 1350, en el precís instant en que l'abat Biure era assassinat per un grup de persones armades, capitanejades per Ramon de Saltells, el gall del penell (foto inferior) situat justament damunt del cimbori, va cantar tant fort que s'escoltà des de Martorell i l'Abadia de Montserrat" (Tradicions Santcugatènques de Rogeli Pedró).

III. ELS MÉS POPULARS.

Aquests instruments no només culminen edificis religiosos o singulars, sinó que han estat, i estan, àmpliament utilitzats a les cases particulars. És aquí, precisament, a on acostumen a ser més imaginatius, reflectint aspectes més particulars de les persones que els exhibeixen als quatre vents! transmetent l'enginy i, per què no, també el sentit de l'humor dels seus propietaris. Les formes ací són molt variades, a més dels acostumats galls, hi trobem també moltes altres representacions, algunes d'elles esotèriques, com bruixes, dimonis, dracs; altres costumistes, com caçadors, vaixells, pescadors, escaladors i cuiners, i moltes de bestiar, com cavalls, cigonyes, gossos, gats i ratolins i dofins. Creiem que algunes imatges són més explícites, que qualsevol descripció, i per il·lustrar alguns exemples prou originals, ens hem permès un petit tomb per altres terres -que el lector reconeixerà sense massa esforç- i que ens hem permès presentar també amb una mica d'humor...

Un del gremi de la construcció.

Un de peregrins: el camí de Sant Jaume.

Una carreta "rociera".

Ole!

Un camperol "galleguiño" de 150 anys d'antiguitat.

González Byass: la més gran del món (Record Guinness).

Caseta "La Penúltima" (si, si...)

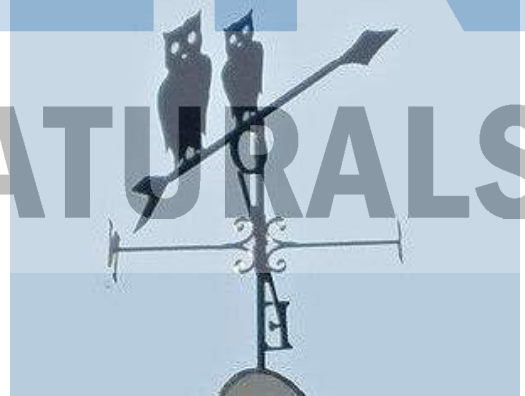
Un Quixot..., a tot arreu n'hi ha.

D'això també n'hi ha a tot arreu.

Sense comentaris (valga'm Déu!).

Vaaale, ja ho he dit.

... i mira que d'això!

Un del *Barón Rojo*.

¡¡¡Aquí hay tomate!!!

Tot un caça de la II Guerra Mundial.

Caçador, caçant...

Be, ... què hi farem!

i pescador, pescant (exagerant com sempre!)

Tieerraaaaa!!!

Un d'original: "Casa de los Ramos" (Casa Donci), Benavente.

I un de modern: Castell de Begur (tindrà alguna cosa a veure amb el Yin i el Yang?).

IV. I ARA SÍ, ELS NOSTRES.

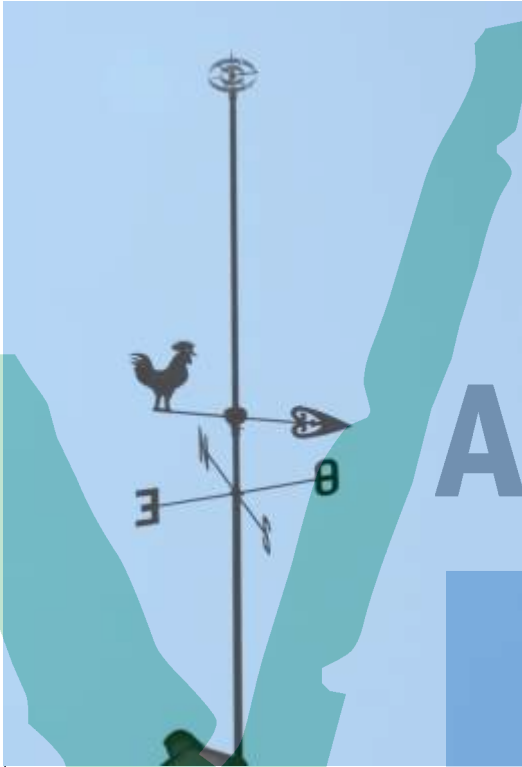
Presentarem, només, un recull dels diferents tipus trobats, intentant que sigui el més variat possible i representatiu del que oneja a sobre les nostres teulades.

Barri del Mas Fuster.

Barri de Can Cadena.

Barri del Mas Roig.

Barri de Can Cadena.

Barri Les Bobines (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Barri de Can Cadena.

Mirasol, a tocar el barri de la Guinardera.

Barri del Regadiu.

ALLDORREIX
EN
ESPÀIS NATURALS

Gall o gallina? Barri del Rossinyol (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Gall... i una altra victima, Sant Cugat (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Gall i victima (Barri del Mas Roig).

Barri del Monmany.

Barri de Can Cadena.

Barri del Rossinyol.

ALDOREIX
EN
ESPÀIS NATURALS

La Floresta, a tocar al Barri de Sant Jaume.

Barri de Les Bobines (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Barri del Mas Roig.

Barri de Mas Fuster.

Barri Ca N'Enric la Miranda (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Barri de Can Cadena.

Barri del Rossinyol.

Mirasol

La Floresta (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Barri d'Aqualonga (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Mirasol, a tocar al Barri de Can Cadena.

Sant Cugat.

Mirasol, a tocar al Barri de La Guinardera.

Barri Colònia Montserrat (Foto J. M^a Fe, AVVCELM).

Barri del Monmany

Penell-parallamps de Can Monmany (Foto J. M^a Fe, AVVCELM)..

Barri del Rossinyol.

AVVCELM
EN
ESPACIS NATURALS

V. CONCLUSIONS?

Perquè no? Creiem que ha quedat ben palesa que, qualsevol manifestació artesanal, feta amb cura i bon gust, representa un bocí del nostre patrimoni artístic, dit amb tota la modèstia que cal. En aquest cas, ferro que gira al vent! pregonant la seva noblesa i fent que, en alçar la nostra mirada, se'ns dibuixi un somriure mentre ells giravolten sense parar complint la seva missió.

VI. AGRAÏMENTS.

Volem agrair, de forma molt especial, la col·laboració d'en Josep M^a Fe, que ha posat el seu arxiu fotogràfic de penells a la nostra disposició; al Miquel Mª Lluç, filòleg, per la seva darrera comprovació del text; a la Valeria Monnittola per cedir-nos la figura de composició de penells utilitzada per a la cloenda del capítol, i a tots els companys del VEN que han aportat informació.

Penell del Monestir de Sant Cugat del Vallés quan encara era a la seva situació original.

Félix Mestres i Puig de la Bellacasa
Alfons Romero i Vidal

